

ÉMILÉ ZOLA

DOKTOR PASCAL

ROUGONOVCI – MACQUARTOVCI

Prírodovedná a spoločenskovedná história jednej rodiny
za druhého cisárstva

Z francúzštiny preložila
VLADIMÍRA KOMOROVSKÁ

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Edícia ____ knižnica
svetových
autorov ____ zv. 17

ÉMILE ZOLA

DOKTOR PASCAL

ROUGONOVCI – MACQUARTOVCI

Prírodovedná a spoločenskovedná história jednej rodiny
za druhého cisárstva

Z francúzštiny preložila
VLADIMÍRA KOMOROVSKÁ

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Translation © Vladimíra Komorovská 2012
Epilogue © Vladimíra Komorovská 2012
Cover design © Anna Chovanová 2012
Slovak Edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských
spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk, <http://www.vsss.sk>

S finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky
a Literárneho fondu Slovenskej republiky

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV, spol. s r. o.

Émile Zola: Doktor Pascal

Z francúzskeho originálu *Docteur Pascal (Les Rougon-Macquart. Histoire naturelle et sociale d'une famille sous le second empire)*,
ktorý vydali G. Charpentier a E. Fasquelle v roku 1893, preložila
a doslov napísala Vladimíra Komorovská.

Jazyková redaktorka Viera Marušiaková
Obálka a sadzba Anna Chovanová
Tlač PM Turany
Prvé slovenské vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-629-8

Na pamiatku
SVOJEJ MATKE
a
SVOJEJ DRAHEJ ŽENE
venujem tento román,
ktorý zhŕňa a uzatvára
celé moje dielo

V miestnosti s dôkladne pozatváranými okenicami pred júlou úmornou horúčavou panovalo hlboké ticho. Cez škáry v starých latkách prenikali tromi oblokmi len prúžiky popoludňajšieho svetla, ktoré mierne zjasnievali prítmie a zalievali predmety jemným bledým svetom. Napriek udúšajúcej spare, čo sálala zvonku vplyvom slnečných lúčov rozpaľujúcich fasádu, udržiaval sa v salóne aký-taký chládok.

Pred almarou stál chrbtom k oblokom doktor Pascal a hľadal nejaký záznam. Dokorán otvorená, nádherne intarzovaná a pevne okovaná masívna dubová almara z minulého storočia odhaľovala svoje bezodné útroby prepchaté neuveriteľnými haldami papierov, fasciklov, spisov bez ladu a skladu, ktoré sa tam ledva pomestili. Doktor Pascal do nej už vyše tridsať rokov hádzal všetky zápisy od kratších poznámok až po ucelené kapitoly svojich obširných prác o dedičnosti. Vždy sa mu teda nepodarilo hneď natriť na správny dokument. Trpezlivo sa prehrabával v štôsoch, a keď konečne našiel hľadaný záznam, vylúdlil na tvári úsmev.

Chvíľu ešte postál pri almare a pohrúžil sa do zápisu, na ktorý cez prostredné okno dopadal zlatistý lúč. V priezračnom svite pôsobil v zamatovom saku gaštanovej farby napriek brade a sivobielym vlasom statne, hoci sa blížil k šesťdesiatke, mal sviežu tvár s takými jemnými črtami a takým jasným pohľadom so šibalským zábleskom, že by si ho človek ľahko splietol s mladíkom s napudrovanými kučerami.

– Tu máš, Clotilde, – vyriekol nakoniec. – Prepíšeš tento záznam. Ramond by jakživ nerozlúštil moje nepodarené písmo.

A položil hárok papiera pred dievčinu pohrúženú do práce za vysokým pultom, stojacim vo výklenku pravého okna.

– Dobre, majstre, – odvetila.

Ani sa k nemu neotočila a ďalej sa plne sústredila na ťahy pastelovou kriedou po výkrese. Obďaleč sa vo váze vynímali kvitnúce primulky na jednej byli, zvláštnej fialovej farby so žltými pruhmi. Zboku sa črtala jej guľatá tvár so svetlými, nákrátko ostrihanými vlasmi, jemný profil vážnej tváre s rovným čelom, zvrášteným od sústredenosti, nebovobelasé oko, úzky nos a vysunutá brada. Aj pôvabne ohnutá šija s nádychom čerstvého mlieka pod zlatistým bujným účesom svedčila o zbožňovaniahodnej mladosti. Dlhý čierny plášť ešte zvýrazňoval jej výšku, pevné okrúhle prsia, zoštíhľoval postavu i labutí krk a zakrýval pružné telo, svojou ohybnosťou pripomínajúce pretiahnutý renesančný božský zjav. Napriek dvadsiatim piatim rokom si zachovávala detinský výzor a vyzerala sotva na osemnásť.

– A trochu upračeš skriňu, – pokračoval doktor. – Už sa v nej nedá ani pohnúť.

– Dobre, majstre, – zopakovala, ani naňho nepozrúc. – O chvíľu.

Pascal sa vrátil k písaciemu stolu pri ľavom obloku na druhom konci miestnosti a posadil sa zaň. Bol to obyčajný stôl z tmavého dreva, takisto zahádzaný papiermi a kadejakými brožovanými knižkami. Opäť zavládlo ticho, úplný pokoj v prítmí, izolovanom od vysiľujúcej horúčavy vonku. V priestrannej, asi desať metrov dlhej a šesť metrov širokej miestnosti sa okrem almary týčili dve knižnice preplnené knihami. Navôkol boli porozťahované stoličky a antické kreslá, kým steny, vytapetované starým ružovým papierom v empírovom štýle, zdobili iba matne

rozznateľné pastelové kresby čudesne tvarovaných kvetov. Troje vstupných, drevom obložených dvojkřídlových dvier, ústiacich na odpočívadlo schodišťa, a dvojce ďalších na oboch koncoch salóna, vedúcich do doktorovej a dievčininej izby, pochádzali z čias Louisa XV., tak ako rímsa začadeného stropu.

Uplynula hodina bez jediného slova, bez jediného výdychu. Potom vzal Pascal zo stola noviny *Temps*, aby sa trochu rozptýlil, a keď ich rozložil, zvolal:

– Pozrimeže! Tvojho otca vymenovali za direktora mimoriadne úspešného republikánskeho denníka *Époque*, ktorý zverejňuje články z Tuileries!

Zrejme takú správu nepredvídal, lebo sa z plného hrdla rozosmial; z jeho smiechu prebleskovala spokojnosť podfarbená zármutkom, keď polohlasne pokračoval:

– Namojdušu, vymýšľajú si veci, ktoré nevyzerajú bohvieako vábne. Život je senzáčný... Je to veľmi zaujímavý článok.

Clotilde nereagovala, akoby bola na míle vzdialená od strýcových poznámok. Pascal stíchol, a len čo si prečítal článok, zobral nožnice, vystrihol ho a nalepil na čistý hárok papiera, kde pripísal veľkým nepravidelným písmom komentár. Nakoniec podišiel k almare a založil nový záznam do fascikla. Navzdory vysokej postave si však musel vziať stoličku, vrchný regál bol tak vysoko, že by naň zo zeme nedočiahol.

Na hornej polici trónil vyrovnaný rad metodicky roztriedených hrubých spisov. Všetky obsahovali rozmanité písomnosti, rukopisné poznámky, záznamy na hlavičkovom papieri, výstrižky z novín v hrubých kartónových obaloch modrej farby, opatrených výraznými nápismi mien. Spomínané dokumenty očividne starostlivo udržiaval, ustavične používal a zakaždým vracal na miesto, lebo v celej skrini nebol rozhádzaný jedine vrchný rad.

Keď sa Pascal postavil na stoličku, ihneď našiel a vytiahol jeden z najhrubších spisov prepchatý papiermi, na ktorom sa vynímalo meno „Saccard“, vložil doň nový záznam, potom všetko usporiadal podľa abecedy. Na chvíľu sa pozabudol a sám narovnal hŕbu papierov, ktorá sa len zázrakom nezrútila. Konečne zoskočil zo stoličky.

– Počuješ, Clotilde? A keď budeš upratovať ten neporiadok, vrchných spisov sa ani nedotkneš!

– Dobré, majstre, – poslušne zopakovala tretí raz.

Znovu sa rozosmial; tvár mu rozžiarila prirodzená veselosť.

– Zakazujem ti to!

– Viem, majstre.

Razantne skrútol kľúčom vo dverách almaryl a hodil ho do zásuvky písacieho stola. Dievčina sa natoľko vyznala v jeho výskumoch, aby dokázala trochu usporiadať jeho rukopisy, rád jej totiž prisudzoval aj funkciu sekretárky a dával prepisovať svoje poznámky, keď ho niektorý kolega alebo priateľ, napríklad doktor Ramond, požiadal o nejaký dokument. Nepovažoval ju však za vedkyňu a jednoducho jej zakazoval čítať záznamy, podľa jeho názoru nepotrebovala poznať ich obsah.

A jednako ho v konečnom dôsledku prekvapila sústredená pozornosť, ktorá ju načisto pohltila.

– Čo sa deje, že stále špúliš pery? To ťa tak zaujala kresba tých kvetov?

I túto činnosť jej často zveroval, k jej bežným prácam sa teda pripájali aj kresby, akvarely a pastely. Už päť rokov robil podivné experimenty na súbore primúl a vďaka umelému opeľeniu získal celú sériu unikátnych farieb. Na kópiách, ktoré pedantne zhotovovala, sa jej darilo zachytiť presný tvar i nevšednú farbu do takej miery, až sa nadchýnal jej poctivosťou a dodával, že má „jasnú a spoľahlivú hlavičku-makovičku“.

Keď sa jej však tentoraz naklonil cez plece, priam komicky zlostne vybuchol:

– Ach, jáj, to si spotvorila! Dala si sa strhnúť do neznáma! Bud' taká láskavá a naskutku to roztrhaj!

V mihu sa napla ako struna, krv jej stúpila do líc, z očí sršali iskry a odhodlanosť stoj čo stoj ubrániť svoje dielo štíhlymi prstami, zababranými od červeného a modrého pastelu.

– Ale, majstre!

V úctivom oslovení, v ktorom sa vždy odrážala nežná oddanosť, v tom prívlastku opomínajúcom príbuzenský pomer, keďže oslovenie strýc alebo krstný otec pokladala za úplnú stupídnosť, prvý raz vzbĺkol plameň vzbury, vzdor bytosti, ktorá sa spamätáva a otvorene prejavuje.

Približne pred dvoma hodinami odsunula vernú a osvedčenú kresbu primúl a na ďalší výkres načrtla celú kyticu imaginárnych kvetov, krásne vysnívané, nápadné kvetiny. Občas náhle preskočila inam, potrebovala uniknúť pred precíznymi ilustráciami do sveta bujnej obrazotvornosti a vtedy sa konečne uspokojila. Zakaždým sa ponorila do neobyčajného rozkvetu, do nespútanej fantázie, aká sa nikdy neopakuje, kreslila ruže s krvácajúcim srdcom, roniace sírovožlté slzy, ľalie pripomínajúce krištáľové vázy, neznáme kvety nevšedných tvarov s predĺženými hviezdnyimi lúčmi, či lietajúcimi okvetnými lístkami, plávajúce mračná. Tentoraz sfarbila výkres čiernym pastelom, dlhé ťahy znázorňovali dážd' nevýrazných hviezd a jemnučkých padajúcich lupienkov, kým v rohu sa chystal rozkvitnúť bezmenný púčik, zahalený cudným závojom.

– Zase jeden výtvor, ktorý mi zavesíš na stenu! – zaúpel doktor a ukázal na zoradené pastely podivných kvetov, ktoré tam už viseli. – Zaujímalo by ma, čo to znázorňuje?

S vážnou tvárou odstúpila, aby si mohla prezrieť svoje dielo.

– Nemám ani potuchy, ale páči sa mi to.

V tom okamihu vošla do salóna Martine, jediná slúžka, ktorá sa za takmer tridsať rokov v doktorových službách stala skutočnou paňou domu. Hoci už prekročila šesťdesiatku, nepoľavila v aktivite ani mlčanlivosti, zachovala si mladistvý výzor napriek čiernym šatám a účesu z postriebrených vlasov, ktorými sa ponášala na rehoľníčku, v jej sviežej, i keď bledej tvári akurát trochu pohasli oči popolavej farby.

Neprehovorila ani slovko, posadila sa na zem pri kresle so starým natrhnutým poťahom, ktorý sa okolo diery rozstrapkal, vytiahla z vrecka pradenú vlnu s ihlou a začala ju zašívaf. Už tri dni sa pokúšala vyčleniť si hodinu na opravu, ktorá jej neschádzala z mysle.

– Keď ste už tu, Martine, – vyhrkol žartovne Pascal a schytil do oboch rúk Clotildinu hlavu, – zašite aj túto guľatú mako-vičku, z ktorej vypadáva rozum.

Martine zdvihla bledé oči, v ktorých sa zračil zvyčajný obdiv, a uprela pohľad na svojho chleboдаря.

– Prečo mi to, monsieur, vravíte?

– Lebo vás podozrievam, že ste tejto slušnej dievčine v duchu svojej horlivej zbožnosti natlačili do peknej, bystrej a spoľahlivej hlavičky predstavy z iného sveta.

Obe ženy si vymenili chápaný pohľad.

– Och, monsieur... viera ešte nikdy nikomu neublížila. A v prípade rozdielnych názorov by nám akiste neproselo podrobnejšie ich rozoberaf.

Zavislo rozpačité ticho. Bola to jediná odlišnosť, ktorá viedla k roztržkám medzi tromi, inak súdržnými bytosťami, svorne žijúcimi pod jednou strechou. Martine mala dvadsaťdeväť rokov, o rok viac než doktor, keď vstúpila k nemu do služby; v tom čase začínal v Plassans ako lekár a býval v menšom slnečnom

dome vo Ville neuve. A keď mu brat Saccard o trinásť rokov poslal z Paríža po manželkinej smrti a krátko pred druhou ženbou vtedy sedemročnú dcéru Clotilde, vychovávala dievčatko a brávala ho so sebou aj do kostola; nevdojak naň prenášala plameň zbožnosti, ktorým odjakživa horela, kým veľkodušný Pascal im neodnímal radosť z viery, lebo sa necítil oprávnený čokoľvek im zakazovať a kalieť šťastie. Akurát dozeral na vzdelanie netere, vo všetkých potrebných oblastiach jej odovzdával precízne informácie, ktoré podopieral rozumnými názormi. Približne osemnásť rokov žili v trojici v ústraní, v Souleïade na predmestí, v nehnuteľnosti vzdialenej štvrt hodinu od saintsaturninskej katedrály, šťastne a spokojne v zajatí utajovanej horúčkovitej činnosti, občas narušovanej rastúcou krízou, čoraz prudšími nezhodami súvisiacimi s vierovyznaním.

Pascal sa chvíľu zachmúrene prechádzal hore-dolu. Potom z mosta do prosta vyriekol:

– Vidíš, moja drahá, tvojej rozkošnej hlavičke uškodili všetky tie fantazmagorické predstavy o mystériu... Tvoj milosrdný Boh ťa nepotrebuje, mal by som si ťa uchovať len pre seba, aby si sa cítila voľnejšie.

Ale chvejúca sa Clotilde doňho s bážňou zabodla jasné oči, v ktorých sa zračil vzdor.

– Ty by si sa, majstre, cítil voľnejšie, keby si sa neuzatváral do tajov čírej telesnosti... Sú aj iné veci na svete, prečo nad nimi zatváraš oči?

Martine jej priskočila na pomoc a pokračovala v rovnakom duchu.

– To je pravda, pane. Vy, taký svätec, čo nikde nezabúdam pripomenúť, by ste s nami mohli chodiť do kostola... Boh by vás zaručene spasil. Keď si pomyslím, že by vaša duša nemusela odletieť rovno do raja, roztrasiem sa na celom tele.

Zarazil sa; obe pred ním vzdorovito stáli, hoci zvyčajne mu poslušne kľáčali pri nohách ako láskyplné ženy, ktoré dobyl svojou veselosťou a dobrotivosťou. Už-už otváral ústa, aby im čosi úsečne odvrkol, keď si uvedomil márnosť celého rozhovoru.

– Viete čo? Dajte mi pokoj. Urobím lepšie, keď sa pustím do práce. A najmä ma nevyrušujte!

A svižným krokom zamieril do svojej izby, kde si zriadil akési laboratórium a kde sa zatvoril. Pre obe ženy platil výslovný zákaz do nej vstupovať. Práve tam vyrábal špeciálny preparát, o ktorom sa pred nikým nezmieňoval. Takmer vzápätí sa ozval pravidelný a neutíchajúci buchot tlčika v mažiari.

– Hotovo, – poznamenala Clotilde s úsmevom, – už je vo svojej diabolskej kuchyni, ako vravieva stará mama.

A znovu začala rozvážne odkresľovať primulky na byli. S matematickou presnosťou zhotovovala kresbu, odhadovala presný odtieň fialových lupienkov so žltými pruhmi, ktoré verne zobrazovala do najmenších odtienkov.

– Ach, – vzdychla si po chvíli Martine, ktorá už opäť sedela na zemi a zašívala poťah na foteli, – je to nešťastie, keď taký svätec obetuje svoju dušu telesným pôžitkom! Treba priznať, že za celých tridsať rokov, odkedy ho poznám, nikdy nikomu neublížil. Má skutočne zlaté srdce, nedokázal by niekomu odtrhnúť chlieb od úst... Navyše je milý, zdravý a vždy veselý... hotové požehnanie pre všetkých! Je to tragédia, že sa nechce zmieriť s dobrotivým Bohom. Čo myslíte, slečna, nemali by sme ho nejako prinútiť?

Clotilde, zjavne prekvapená, že sa slúžka zmohla na takú dlhú reč, odvetila s vážnym výrazom na tvári.

– Samozrejme, Martine, súhlasím. Musíme ho priprieť.

Znovu sa rozhostilo ticho a vtom sa rozozvučal zvonček pri vchodových dverách. Dali ho zámerne nainštalovať, aby ich

upozornil na hosťa v priestrannom dome, priveľkom pre tri osoby, čo bývali pod jeho strechou. Slúžka sa začudovala, zahundrala si popod nos, že je náramne zvedavá, kto si zmyslel otravovať v takej horúčave. Vstala, otvorila vstupné dvere, nahla sa cez zábradlie schodišťa, vzápätí sa obrátila a oznámila:

– Prišla madame Félicité.

Stará pani Rougonová rezko vošla dnu. Navzdory ôsmim krížikom na chrbte vystúpila po schodoch s ľahkosťou dievčiny; zachovala si niekdajšiu subtilnosť a piskľavý hlas hnedého vtáča. V čiernych hodvábnych šatách ešte vždy vyzerala veľmi elegantne, zozadu vďaka štíhlej postave pripomínala mladú zamilovanú ženu, ktorá žiadostivo kráča v ústrety svojej vášnivej láske. Oči jej horeli plameňom vo vychudnutej tvári, na ktorej vedela vyčariť nádherný úsmev, keď sa jej zachcelo.

– Akože? To si ty, stará mama? – skríkla Clotilde a utekala ju privítať. – Dobre, že si sa neroztopila na tom páľčivom slnku!

Félicité ju pobožkala na čelo a pustila sa do smiechu.

– Ešteže čo! So slnkom sa znamenite znášame!

Potom rýchlo pricupkala k jednej z okeníc, aby ju otvorila.

– Pustím vám sem trochu svetla! Pôsobí pochmúrne, keď sa zdržiavate v takej temnote... Nikdy nebránim slnku vchádzať do vlastného domu.

Cez škáry vnikli dovnútra ohnivé snečné lúče, prúd tancujúcich žeravých uhlíkov. Naskytol sa výhľad na široširú vidiecku scenériu, driemajúcu až umŕtvenú v zničujúcom úpeku pod belasou oblohou spaľovanou blčiacim ohňom, kým napravo sa v oslepujúcej žiare vypínala nad ružovými strechami saintsaturinská zvonica, pozlátená veža s vybielenými hrebeňmi.

– Áno, – pokračovala Félicité, – práve sa chystám zájsť do Tuilettes a chcela som zistiť, či tu náhodou nenájdem Charlesa, aby som ho vzala so sebou... Ako vidím, nie je tu. Zrejme inokedy...

Kým vymýšľala šikovnú zámienku na návštevu, prebehla celú miestnosť sliedivým zrakom. Nečakala na odpoveď, vzápätí sa rozhovorila o synovi Pascalovi a započúvala do rytmického buchotu tlčika, ktorý jej doliehal do uší zo susednej izby.

– Teda tak, zas je vo svojej diabolskej kuchyni! Nemienim ho vyrušovať, nepotrebujem s ním súrne hovoriť.

Martine, ktorá sa znovu usadila ku kreslu, kývla hlavou na znak súhlasu, lebo nemala ani najmenšiu chuť rušiť monsieur; opätovne zavislo ticho, a kým si Clotilde utierala do handričky prsty zamazané od pastelu, Félicité sa pomaly prechádzala a rozhliadala navôkol pátravým zrakom.

Stará pani Rougonová bola už skoro dva roky vdovou. Jej manžel, ktorý tak stučnel, že sa už nevládal hýbať, naveky zosnul následkom mozgovej mŕtvice podmienenej vážnou zažívacou poruchou tretieho septembra 1870 na úsvite, keď sa dozvedel o porážke cisára pri Sedane. Zdalo sa, že ho skosila správa o páde bonapartistického režimu, keďže sa považoval za jedného z jeho zakladateľov. Félicité predstierala, že už sa nezaujíma o politiku, a odvtedy žila ako vladárka zosadená z trónu. Nik nepochyboval, že Rougonovci v roku 1851 zachránili Plassans pred anarchiou, lebo aj ich zásluhou sa druhého decembra podarilo uskutočniť štátny prevrat a o niekoľko rokov neskôr si ako prívrženci cisárstva znovu vybojovali miesto medzi monarchistickými a republikánskymi kandidátmi, nad ktorými zvíťazil bonapartistický stúpenec. Ľud vítal cisárstvo s takým jasotom, že ho drvivou väčšinou odhlasoval v plebiscite, nie div, že si až do prusko-francúzskej vojny udržalo všetku moc. Po zdrvivúcej porážke Francúzska v meste prevládlo republikánske presvedčenie a Quartier Saint-Marc sa znovu zaplietla do tajných rojalistických intríg, kým Vieux quartier a Ville neuve presadili do snemovne liberálneho zástupcu, sčasti

ovplyvneného orleanizmom a zároveň pripraveného v prípade víťazstva republikánov prebehnúť na ich stranu. Aj preto mimoriadne inteligentná Félicité stratila záujem o politiku a po páde cisárstva sa uspokojila s pozíciou zvrhutej vladárky.

Ešte vždy sa však tešila vysokému postaveniu obostretému melancholickou poetikou. Panovala osemnásť rokov. Povest o jej dvoch salónoch – žltom predstavujúcom reakčné centrum, kde dozrela myšlienka na štátny prevrat, a neskôr zelenom poskytujúcom návštevníkom neutrálne územie, kde sa konečne podarilo dobyť Plassans – sa prikrášľovala s čoraz väčším odstupom od inkriminovaného obdobia. Koniec-koncov Félicité oplývala nezanedbateľným bohatstvom. Po páde režimu si zachovala dôstojnosť, neprejavila ľútosť, nevyslovila ani jedinú sťažnosť, majestátne niesla na svojich osemdesiatročných pleciach celú ťarchu ukrutnej ctižiadostivosti, zákulisných machinácií, prepjatých chůfok, ktoré len prispievali k jej vznešenosti. V poslednom čase bolo jej jedinou starosťou tešiť sa z nesmierneho blahobytu, v pokoji si ho napriek zániku cisárstva užívať a jej jedinou vášňou brániť si históriu, eliminovať z nej všetko, čo by ju mohlo postupom času poškiniť. S hrdosťou vyvierajúcou z dvojakého hrdinstva, na ktoré si obyvatelia živo spomínali, a dojímavou starostlivosťou až úzkostlivo bdela, aby sa zachovali len vhodné dokumenty, priaznivá legenda o vážnosti, úcte, ktorú jej ľud vzdával, keď prechádzala mestom ako zvrhnuté veličenstvo.

Zašla až k dverám synovej izby a započúvala sa do tlkotu. Potom ustarostene zvrátila čelo a otočila sa ku Clotilde.

– Panebože, čo tam stvára? Vieš predsa, že si strašne škodí novou drogou. Povráva sa, že nedávno bezmála poslal na druhý svet jedného zo svojich pacientov.

– Ale, stará mama! – pohoršene zvolala dievčina.

Félicité sa však nedala zahriaknuť.

– Tak ako vravím! A prosté ženičky si rozprávajú aj onakejšie veci... Zájdi na predmestie a skús sa poprezvedať! Určite ti povedia, že drví kosti nebožtíkov v krvi novorodeniatok.

Tentoraz sa Clotilde, ranená do hĺbky duše, rozhorčila, ba i Martine zaprotestovala.

– Och, stará mama, nepripomínaj tie strašné reči! Majster má šľachetné srdce, na ktorom mu leží blaho druhých!

Keď Félicité videla, ako sa obe ženy pohoršujú, uznala, že prestrelila, a opäť zmiernila tón.

– Veď ja neroznášam tie strašné klebety, mačiatko moje. Len ti pripomínam, aké táraniny kolujú po meste, aby si pocho-pila, že Pascal robí chybu, keď neprihliada na verejnú mienku... Myslíš si, že vynášiel nový liek, ktorý nemá páru! Naozaj by som mu dopriala, aby každého vyliečil, keď doň vkladá toľkú nádej! Len nerozumiem jeho nezmyselným tajnostiam, ktoré okolo neho robí... Prečo o ňom nahlas nehovorí a najmä prečo ho podáva iba tej čvarge z Vieux quartier či z vidieka a radšej ho nevyskúša na počestných mešťanoch, ako sa sluší, prečo im neposkytuje pravidelnú lekársku starostlivosť, čo by mu len pri-spela ku cti? Ako vidíš, mačiatko moje, tvoj strýc sa nikdy ne-správal ako ostatní.

V hlase sa jej odrážal zármutok, a tak ho stíšila, aby nejatrila ranu, ktorú v srdci tajila.

– V našej rodine, vďaka bohu, nechýbajú vysokovážení muži, zvyšní dvaja synovia mi poskytujú plné zadostučinenie, nemyslíš? Tvoj strýc Eugène to dotiahol v živote ďaleko, dvanaásť rokov zastával funkciu ministra, takmer cisára! A tvoj otec si nahonobil milióny, zapojil sa do rozsiahlych prác, ktoré zmenili tvár Paríža! A to ani nehovorím o tvojom zámožnom a dis-tingvovanom bratovi Maximovi, ani o tvojich bratrancoch

Octavovi Mouretovi, priekopníkovi nového obchodu, a našom drahom pátrovi Sergeovi, pravom svätcovi! Nuž teda, prečo sa Pascal tvrdošijne schováva v tejto diere a provokuje svojráznou aktivitou hraničiacou s vyšinutosťou?

Dievčina sa zase rozhorčila a jemne jej rukou zatvorila ústa.

– Nie, nie, nechaj ma dokončiť myšlienku! Pridobre viem, že Pascal nie je hlúpy, že má na konte viacero pozoruhodných prác, ba že si nimi získal medzi vedcami Lekárskej akadémie dobrú povest'... Ale môže to zavážiť v porovnaní s túžbami, čo som si vysnívala? Iste, má širokú škálu meštianskych pacientov, úctyhodný majetok, vyznamenanie a postavenie typické pre našu rodinu, ktoré mu vynieslo náležitú vážnosť... Vidiš, mačiatko moje, a práve to ma trápi! Nehlási sa k nej, nechce do nej patriť! Čestné slovo! Ako chlapcovi som mu prízvukovala, aby nezabúdala, odkiaľ pochádza, aby sa od nás neodťahoval! Všetko som obetovala pre našu rodinu, dala by som sa rozkrájať, len aby naveky ostala uctievanou a slávnou!

Odrazu sa vypla, priam podrástla v jedinečnej vášnivej láske k pôžitku a pýche, ktorá naplňovala jej život. Opäť začala chodiť po miestnosti a náhle sa rozrušila, keď na zemi zbadala noviny *Temps*, ktoré doktor odhodil, len čo vystrihol článok a vzápätí ho založil do Saccardovho fascikla; pri pohľade na okienko, vynímajúce sa uprostred stránky, jej okamžite svitlo, čo sa udialo, zrazu znehybnela a zviezla sa na stoličku, akoby sa konečne dozvedela, čo mala v úmysle zistiť.

– Tvojho otca poverili funkciou riaditeľa denníka *Époque*,
– sčista-jasna vyhlásila.

– Viem, – pokojne odvetila Clotilde, – majster mi spomínal, že to písali v novinách.

Félicité sa na ňu pozorne a znepokojene zahľadela, lebo Saccardova nominácia svedčila o ohromujúcej správe, že sa pri-

pojil k republikánom. Po páde cisárstva sa opovážil vrátiť do Francúzska navzdory neúprosnému verdiktu, čo nad ním vyniesli porotcovia ako nad riaditeľom Všeobecnej banky, ktorej kolosálny bankrot predchádzal zmene režimu. Nezanedbateľný vplyv, čo opäť dosiahol, a všetky zákulisné intrigy ju zaručene znovu postavili na nohy. Podarilo sa mu nielen dostať milosť, ale i nanovo získať priazeň, ocitol sa na výslňi a mohol uzatvárať veľké obchody, vrhnúť sa do investigatívnej žurnalistiky a brať úplatky. V mysli sa jej vybavili spomienky na niekdajšie spory, ktoré mal s bratom Eugénom Rougonom, lebo ho neraz skompromitoval, teraz nad ním mohol paradoxnou súhrou okolností držať ochrannú ruku, najmä keď bývalý minister za cisárstva klesol na priečku obyčajného poslanca a obmedzil sa na jedinú úlohu postaviť sa na obranu zvrhnutého vládcu s neústupnou tvrdošijnosťou, ktorú jeho matka považovala za hlavnú črtu členov rodiny. Poslušne sa podriaďovala príkazom najstaršieho syna, nepochybného, aj keď porazeného génia, ale Saccard jej takisto ležal na srdci, lebo jednoducho prahol po úspechu, na dôvažok bola hrdá na Clotildinho brata Maxima, ktorý sa po vojne znovu usadil vo svojom paláci na Avenue du Bois-de-Boulogne, kde si užíval majetok, čo mu zanechala manželka, a dospel na opatrného a rozumného muža postihnutého vrodenou svalovou ataxiou, ktorému hrozila paralýza.

– Funkcia riaditeľa novín *Époque*, čo si vydobyl tvoj otec, je hotovým ministerským kreslom, – zdôraznila. – A aby som nezabudla... napísala som tvojmu bratovi, aby nás isto-iste navštívil. To by ho rozptýlilo a hlavne mu padlo na úžitok. Napokon, je tu ten úbohý chlapec Charles...

Odmlčala sa, lebo rozjatriła ďalšiu ranu, ktorá krvácala a bodala jej márnomyseľnosť. Syn, ktorého Maxime splodil v sedemnástke so slúžkou, mal okolo pätnásť rokov, trpel slabo-

myseľnosťou a žil v Plassans na trovy celej rodiny, ktorej členovia sa sriedali v jeho opatere.

Chvíľu čakala v nádeji, že Clotilde utrúsi poznámku, ktorá ju nenápadne privedie k utajovanému cieľu návštevy. Keď videla, že dievčina sa nechystá nadpriať rozhovor a že ju zamestnávajú papiere rozložené na pulte, úkosom pozrela na Martinu, ktorá mlčky zašívava poťah ako hluchonemá stvora, a rozhodla sa prehovoríť sama.

– Tvoj strýc vystrihol článok z *Temps*?

Clotilde sa pokojne usmievala.

– Áno, majster ho založil do spisov. Áh, keby si tušila, koľko záznamov uchováva v tamtej almare! Dátumy narodenia, úmrtia, kadejaké udalosti zo života, skrátka, všetko, čo sa udeje. Ba aj celý rodokmeň, však vieš, náš slávny rodokmeň, ktorý podrobne preskúmal...

V očiach starej madame Rougonovej sa zaiskrilo. Zabodla do dievčiny zrenice.

– Študovala si tie spisy?

– Ale kdeže, stará mama! Majster mi o nich jakživ nehovoril, dokonca sa ich nesmiem ani dotknúť, výslovne mi to zakázal!

Félicité jej ani zamak neverila.

– Pozrimeže! Máš ich naporúdzi, určite si ich čítala...

Clotilde sa opäť usmiala a s odzbrojujúcou úprimnosťou namietla:

– Veru nie. Keď mi majster niečo zakáže, nepokúšam sa mu prejsť cez rozum, akiste má nejaký dôvod...

– Nuž teda, dieťa moje, – skočila jej Félicité nástojčivo do reči, lebo sa už nedokázala ovládnuť, – Pascal ťa zbožňuje a zrejme ťa i počúva, musíš ho prinútiť, aby tie papiere spálil. Keď sa zrazu pomínie a vzápätí sa nájdu v jeho skrini tie príšerné doklady, vystaví celú rodinu potupe!

Namovejveru! Celé noci videla pred sebou tie otrasné spisy, v zlých snoch sa jej zjavovali skutočné príhody podfarbené ohnivými písmenami, dedičné poruchy členov rodiny, odvrátená strana slávy, pred ktorou chcela nadobro uniknúť za dávno zosnulými predkami! Uchovávala v živej pamäti, ako si doktor zmyslel zhromaždiť všetky dokumenty, ako sa pustil do dôkladného štúdia o dedičnosti, čo ho viedlo k nápadu vziať si za vzor vlastnú rodinu, keď ho ohromili charakteristické črty, čo v nej ponachádzal, podopierajúce všeobecne platné zákonitosti, čo sám objavil. Nešlo o celkom prirodzené pole výskumov, ktoré mal na dosah ruky a do detailov poznal? Pekne urastený a bezstarostný vedec dobrých tridsať rokov zbieral naj dôvernejšie správy o svojich príbuzných, precízne ich triedil do rozrastajúcich sa spisov a nakoniec zostavil rodostrom Rougonovcov – Macquartovcov s podrobným komentárom, podporeným náležitými dôkazmi.

– Veru tak, – rozohňovala sa stará madame Rougonová, – do plameňov s tými haraburdami, čo nás len hanobia!

Vtom sa slúžka zdvihla a chystala odísť z miestnosti, keď si uvedomila, kam sa zvrtol rozhovor, ale Félicité ju ráznym posunkom zastavila.

– Nie, nie, Martine, ostaňte! Vôbec nám nezavádziate, prakticky patríte do rodiny!

Vzápätí pokračovala piskľavým hlasom:

– Veď je to hŕba klamstiev a klebiet, všetky možné lži, ktoré kedysi vyslovili naši úhlavní nepriatelia, vrcholne rozhorčení naším triumfom! Mysli na to, dieťa moje. Toľko ohavností vrhlo zlé svetlo na tvojho otca, na tvoju matku, na tvojho brata i na mňa!

– Ohavností? Ako to vieš, stará mama?

Na okamih sa zarazila.

– Ale chod! To sa dalo čakať. V ktorej rodine sa neprihodilo nešťastie, čo by sa mylne nevykladalo? Vari naša spoločná matka, drahá a ctihodná Teta Dide, tvoja prastará matka, nežije už dvadsaťjeden rokov v Asile des Aliénés v Tulettes? Hoci jej milostivý Boh dožičil, aby sa dožila stoštyroch rokov, zároveň ju kruto potrestal, keď jej pomútil rozum. Iste, niet sa za čo hanbiť, ale potrebujeme, aby sa o nás rozprávalo, že sme všetci zošaleli? Mňa to poburuje! A nezabúdaj, že aj o tvojom poľutovaniahodnom prastrýcovi Macquartovi sa roznášajú nepekne chýry! Antoine Macquart kedysi napáchal veľa chýb, nemienim ho obhajovať. Ale či sa už neumúdril a nedávno neusadil na malom tuletteskom statku neďaleko našej nešťastnej matky, nad ktorou bdie ako starostlivý syn? A napokon uvediem posledný príklad. Tvoj brat Maxime sa dopustil kardinálneho omylu, keď splodil so slúžkou toho chudáčika Charlesa, najmä keď zistil, že to úbohé dieťa nemá v hlavičke všetko v poriadku. Ale to nič! Potešilo by ťa, keby ti niekto vešal na nos, že tvoj synovec je duševne degenerovaný, že presne vystihuje svoju praprastárú matku, láskavú ženu, ku ktorej ho občas vodievame a ktorej sa tak páči? Určite nie! Ak sa člen rodiny odhodlá kriticky preskúmať nervy jedného, svaly druhého, znechucuje život celej rodine a prispieva k jej rozkladu.

Clotilde stála v dlhom čiernom plášti a pozorne ju počúvala. S vážnou tvárou a ovisnutými rukami hľadela do zeme. Zavládlo ticho, potom pomaly prehovorila:

– To je veda, stará mama.

– Veda! – vyhŕkla Félicité a dupla od hnevu. – Pekná veda, keď šliape po každej posvätnej veci, čo sa vyskytne na svete! Keď všetko znivočí, azda postúpi dopredu! Likviduje úctu, rozvracia rodinu, nivočí dobrotivého Boha...

– Och, nevravte tak, madame, – bolestne zaúpela Martine

bezvýhradne oddaná svojmu chleboďarcovi. – Nehovorte, že monsieur nivočí dobrotivého Boha!

– Veru áno, biedna stvora, doslova ho zabíja... A predstavte si, že z hľadiska viery páchate zločin, keď mu dovoľujete, aby na seba uvrhol večné zatratenie. Nemáte ho rady, čestné slovo! Nie, vy dve ho nemilujete, lebo sa ho nesnažíte naviesť na správnu cestu, hoci sa opájate šťastím, že veríte v Boha... Ach, na vašom mieste by som radšej sekerou rozrúbala tú almaru, založila slávnostný oheň a v mene milosrdného Boha spálila všetky hanlivé spisy, čo obsahuje!

Postavila sa pred masívnu skriňu, premerala ju plamenným pohľadom, akoby sa na ňu chystala zaútočiť, vyrabovať ju a zničiť napriek vycivenej krehkosti a ôsmim krížikom na chrbte. Potom pohŕdavo mávla rukou a ironicky prehodila:

– Akoby tá jeho veda bola vševedúca!

Clotilde neprítomne hľadela pred seba, zahĺbená do myšlienok. Polohlasne si zahundrala popod nos, akoby zabudla, že nie je sama:

– To je fakt, nezahŕňa všetky vedomosti. Vždy sa nájde niečo nové... A hnevá ma, keď sa kvôli nej niekedy pohádame, lebo si nemôžem odmyslieť tajomstvo, čo ma znepokojuje, ba priamo sužuje... Všetko v nej vrhá tieň podozrenia na neznáme sily, od ktorých naskakujú zimomriavky...

Hlas sa jej zlomil a posledné slová zanikli v nezrozumiteľnom šepote.

Vtom sa ozvala Martine, ktorej sa usadil na tvári zachmúrený výraz.

– A čo ak je pravda, mademoiselle, že tie strašné papiere odsúdia monsieur na večné zatratenie? Povedzte, naozaj to dopustíme? Pozrite sa, keby mi rozkázal, aby som sa vrhla z terasy, zatvorila by som oči a bez váhania poslúchla, lebo vždy plním

jeho príkazy. Ale čo sa týka jeho spásy, och! Keby som mohla, konala by som aj proti jeho vôli. A vzala si na pomoc všetky možné prostriedky! Áno, prinútila by som ho, lebo si neviem ani predstaviť, že by sa s nami nedostal do neba.

– A to je dobre, drahá moja, – pochválila ju Félicité. – Prejavujete lásku svojmu monsieurovi rozumným spôsobom.

Zdalo sa, že Clotilde ešte vždy váha. Jej viera nepodliehala striktne predpísanej dogme, náboženské vyznanie sa neobmedzovalo na čiru nádej, že príde do raja, na miesto večnej blaženosti, kde sa stretne s blízkymi. Jednoducho pocítovala potrebu existencie záhrobia, istotu, že šírošíry svet sa nekončí pri zmyslovom vneme, že jestvuje aj neznámy druhý svet, ktorý netreba strácať zo zreteľa. Ale stará matka, oddaná kresťanka úctyhodného veku, otriasla jej ustarostenou láskou k strýkovi. Nemilovali ho väčšmi, vyzretejšie a úprimnejšie, keď si želali, aby bol bez poškvrny, netrpel mániami vedca, aby sa očistil a patrila medzi vyvolených? Zišli jej na um slová zo svätých kníh, nepretržitý súboj s diablom, nebeská sláva po náboženskej konverzii dosiahnutej vznešeným bojom. Čo keby sa oddala posvätnému dielu a predsa len ho zachránila aj proti jeho vôli? Pozvoľna sa dostávala do vytrženia, jej myseľ sa spontánne upriamovala na lákavé dobrodružstvo.

– Pravdaže by som bola šťastná, keby si prestal lámať hlavu, vyhodil tie papiere a radšej s nami chodieval do kostola, – nakoniec vyriekla.

Keď madame Rougonová videla, že ju už-už presvedčila, zvolala, že treba rýchlo konať, a Martine ihneď využila jej nesporný vplyv. Obe podišli k dievčine a stíšeným hlasom, akoby zosnovali sprisahanie, ju poučovali, odkiaľ vyviera zázračné dobrodenie, božské potešenie, ktorým sa naplní celý dom. To bude triumf, keď sa doktora podarí zmieriť s Bohom! A potom

zavládne blaho vo vzájomnom spolužití ako v nebeskom kráľovstve medzi veriacimi katolíkmi!

– A čo by som vlastne mala urobiť? – spýtala sa premožená, podmanená Clotilde.

V tom okamihu prerušil ticho rytmický buchot doktorovho tlčika. Félicité, ktorá sa chystala predniesť víťazoslávnu reč, znepokojene sa otočila k dverám susednej miestnosti a spočinula na nich pohľadom. Vzápätí tichučko položila otázku:

– Vieš, kde je kľúč od almary?

Clotilde neodvetila, zmohla sa len na prostý posunok, ktorým vyjadrila nechúť zradiť svojho majstra.

– Aká si detinská! Prisahám, že nič nevezmem, ba ani nerozhádzem... akurát... keďže sme samy a Pascal sa zvyčajne neukazuje pred večerou, mohli by sme sa pozrieť, čo je dnu... Och! Nič iné, len letný pohľad, čestné slovo!

Dievčina sa ani nepohla, ešte vždy neschvaľovala jej návrh.

– A vôbec, možno sa mýlim a niet tam nijakých hanobných spisov, ktoré ma mátať v zlých snoch.

Tie pochybnosti ju presvedčili, vzala kľúč zo zásuvky písacieho stola a sama dokorán otvorila skriňu.

– Pozri, stará mama, tam hore sú tie spisy.

Martine sa bez jediného slova postavila k dverám miestnosti, odkiaľ sa ozýval buchot, a nastražila uši, kým Félicité ostala ako prikovaná a obdivne hľadela na spisy. Konečne mala pred sebou tie hrôzostrašné písomnosti, čo ju prenasledovali v nočných morách a otravovali jej život! Videla ich na vlastné oči, mohla sa ich dotknúť a odnieť preč. Postavila sa na špičky a dala vyniknúť krátkym nohám, čo sa jej predĺžili.

– Je to príliš vysoko, mačiatko, – poznamenala. – Pomôž mi, podaj mi ich!

– Tak to teda nie, stará mama! Vezmi si stoličku!

Félicité sa načiahla za stoličkou a šikovne sa na ňu postavila. Ale i tak bola príliš nízka. S nadľudským úsilím sa napla ako struna a bruškami prstov prebehla po chrbtoch modrých kartónových fasciklov, kŕčovo siahla prsty a škriabala ich nechtami. Zrazu tresk! Zo spodnej police spadla geologická vzorka z kusa mramoru.

Vzápätí tlčik stíchol a ozvala sa Martine priduseným hlasom:

– Pozor! Ide!

Zúfalá Félicité ju však nepočula a nestihla sa vzdialiť. Pascal prudko vtrhol do salóna s myšlienkou, že sa prihodilo nešťastie, a omráčene zastal pred výjavom, čo sa pred ním odohrával. Matka stála na stoličke s rukami šermujúcimi v povetrí, kým Martine sa siahla do úzadia a mŕtvolne bledá Clotilde obďaleč čakala na verdikt, ani sa neusilujúc odvrátiť pohľad. Zaraz pochopil, koľko bije. Opanovala ho príšerná zlosť.

Stará madame Rougonová sa však vôbec nedostala do rozpakov. Len čo si uvedomila, že premeškala príležitosť, zoskočila zo stoličky a ani nepatrným náznakom mu nedala najavo, že ju prekvapil v nepatričnej situácii.

– Pozrimeže! To si ty? Nechcela som ťa vyrušovať... Prišla som pozdraviť Clotildu. Ale už som sa zdržala zo dve hodiny, musím utekať. Doma ma netrpezlivo čakajú, netušia, kam som sa podela... Dovidenia v nedeľu!

Pokojne sa usmiala na syna, ktorý úctivo mlčal, a pobrala sa preč, akoby nič. Už dávno zaujal tento postoj, aby sa vyhol vysvetľujúcim poznámkam, ktoré by mohli vyznieť kruto, čo mu naháňalo strach. Dobré ju poznal a všetko jej ochotne odpúšťal, ako sa patrilo na mimoriadne tolerantného vedca, ktorý bral ohľad na dedičnosť, vplyv prostredia a okolnosti. Nebola

koniec-koncov jeho matkou? A to mu úplne stačilo, lebo si v srdci uchoval ozajstnú lásku k blízkym navzdory strašným úderom, ktoré svojimi výskumami zasadil rodine.

Len čo matka odišla, vybuchol a vyvršil sa na Clotilde, akoby Martine bola vzduch. Zabodol zrenice do dievčiny, ktorá stále neuhýbala pohľadom a statočne niesla zodpovednosť za svoj čin.

– Ty! Ty! – vyprskol nakoniec.

Schytil ju za plecía a tak silno ju zovrel, až skríkla, ale nesklonila sa pred ním. Ešte vždy sa mu pozerala do očí s neskrotnou silou vôle svojej osobnosti, svojho úsudku. Bola taká nádherná a dráždivá, štíhla a provokatívna, odetá v čiernom plášti v kontraste so svetlými vlasmi; podmaňujúca mladosť ozvláštnená rovným čelom, úzkym nosom a zaťatou čeľusťou na znak tichej vzbury len zvýrazňovala jej pôvab bojovníčky.

– Ty, moja priateľka, ktorú som vykresal, moja žiačka, ktorú som vzdelával, ktorej som obetoval kus svojho srdca a mozgu! Ach, mal som si ňu nechať výlučne pre seba, nemal som dovoliť, aby si tú najlepšiu stránku uchmatol tvoj obmedzený dobrotvivý Boh!

– Ach, monsieur, vy sa rúhate! – zvolala Martine, ktorá podišla bližšie, aby na seba obrátila zvyšok jeho hnevu.

Pascal ju však nevnímal. Preňho jestvovala jedine Clotilde. Bol ako premenený, dal sa uniešť takou zaujatosťou, až jeho tvár, lemovaná sivobielymi vlasmi a bradou, planula mladostou, nesmiernou láskou a urazenou samolúbosťou. Ešte chvíľu sa navzájom prebodávali očami, no zdalo sa, že ani jeden neustúpi.

– Ty! Ty! – opakoval chvejúcim sa hlasom.

– Áno, ja! A prečo nie, majstre! Azda ňu nemám rada aspoň tak ako ty mňa? Prečo by som sa ňu teda neusilovala zachrániť,

keď vidím, že sa vystavuješ nebezpečenstvu? Znepokojujú ťa moje myšlienky a chcel by si ma prinútiť, aby som zmýšľala ako ty.

Jakživ mu tak nevzdorovala ako v tej chvíli.

– Ty si ešte dievčatko, ničomu nerozumieš.

– Nie, som živá duša, ale ty to cítiš inak!

Uvoľnil zovretie a naširoko sa rozohnal rukou; zavislo tiesnivé ticho na znak zbytočnej diskusie o vážnych veciach, ktorú nemienil načínať. Rázne podišiel k prostrednému obloku a otvoril okenicu, lebo slnko sa skláňalo k obzoru a v miestnosti zavládlo šero. Potom sa vrátil späť.

Ale Clotilde potrebovala vzduch a voľný priestor, nuž zamierila k otvorenému oknu. Dusivá páľava ustala, zvonku prenikali už len posledné záchvevy prehriateho vzduchu spod blednúcej oblohy; z rozpálenej zeme síce ešte stúpala teplý závan, ale konečne sa dalo dýchať. Ponad terasu sa črtala železničná trať, obďaleč sa vynímali prvé prístavky staničnej budovy; širšou vyprahnutou planinou sa vinul rad stromov naznačujúci tok Viorny, za ktorou sa dvíhali saintemartheské úbočia, terasovitý terén s červenozemou porastenou olivovníkmi podopieranými hrubými kamennými múrikmi, ktorý uzatváral hustý borovicový les; rozvaliny amfiteátra, zaliate slnkom v odtieni starej pálenej tehly, trčiace nahor a dotýkajúce sa oblohy v pásme tmavej zelene. Vľavo sa v lone krvavočervenej zeme roztváral seillský priesmyk, hromada zlatistých balvanov v podobe ozrutných skalných múrov pripomínajúcich hradby masívnej pevnosti, kým vpravo na kraji údolia, ktorým pretekala Viorne, sa stupňovito rozkladali vyblednuté ružovkasté škridlové strechy mesta Plassans, poprestýkané vrcholcami prastarých brestov, nad ktorými osve čnela vysoká veža saintsaturninskej katedrály, v danom okamihu sa kúpajúca v čírom zlate zapadajúceho slnka.

– Ach, panebože! Naozaj treba zaujať povýšenecký postoj,

aby človek uveril, že všetko uchopí pevne do rúk a raz bude podrobne ovládať? – spýtala sa Clotilde.

Pascal sa postavil na stoličku, aby sa ubezpečil, že nechýba ani jeden fascikel. Potom zodvihol úlomok mramoru a postavil ho na policu; keď zamkol almaru, energicky si strčil kľúč do vrečka.

– Áno, vynasnažte sa vo všetkom vyznať a najmä nestrácajte hlavu, keď zistíte, že do niečoho jednoducho nevnesiete svetlo a že sa vám to zrejme nikdy nepodarí!

Martine opäť podišla ku Clotilde, aby ju podoprela a dala najavo, že sa obidve zhodujú v názore. Až teraz si ju doktor všimol a vzal na vedomie, že ich spája rovnaký dobyvačný plán. Po dlhých rokoch nenápadných pokusov vypukla otvorená vojna; vedec sa ubezpečil, že najbližší sa obrátili proti jeho zmýšľaniu a hrozili mu záhubou. Nepoznal horšiu trýzeň než zradu pod vlastnou strechou v bezprostrednej blízkosti, nezniesol, aby ho milované bytosti zo samej lásky prenasledovali, vyčerpávali a napokon zničili.

Tá myšlienka mu sčista-jasna zišla na um.

– Ale veď vy ma predsa obe máte rady!

Keď zbadal, že im vhrkli slzy do očí, nesmierne sa zarmútil na sklonku takého pekného a pokojného dňa. A to otriaslo jeho radosťou a dobrotivosťou, ktoré vyvierali z jeho vášnivej lásky k životu.

– Ach, Martine moja, aj ty, úbožiatko moje, vám leží na srdci moje šťastie, však? Ale beda, ešte len budeme nešťastní!

Na druhý deň ráno sa Clotilde prebudila už o šiestej. Večer si líhala do postele nahnevaná na Pascala, lebo sa nerozišli v dobrom. V mihu pocítila nepokoj, nedefinovateľný smútok, potrebu zaraz sa udobriť, aby jej čím prv spadla zo srdca strašná ťarcha.

Rezko vyskočila z postele a utekala otvoriť okenice na oboch oblokoch. Slnko bolo už vysoko a preťalo izbu dvoma zlatistými lúčmi. Do prebudenej miestnosti, predchnutej vôňou mladosti, vnášal ranný jas čerstvé závaný radosti, kým dievčina zasnene sedela na peľasti v úzkej nočnej košeli, čo ju ešte väčšmi zoštíľhovala a zvýrazňovala jej dlhé štíhle nohy, pevné guľaté prsia, labutí krk a šiju, pružné ruky, pôvabne zaoblené plecía farby čerstvého mlieka, lesklého a jemného bieleho hodvábu. V pubertálnom veku od dvanástich do osemnástich rokov, teda dosť dlho sa zdala vyhúknutá ako chlapec, klátivá, rovná ako jedľa. A potom sa z bezpohlavného výrastka vykľula táto rozkošná, nežná a pôvabná bytosť.

Ešte vždy rojčila a neprítomne hľadela na stenu izby. Hoci Soulejade spadala do minulého storočia, museli ju za prvého cisárstva znovu zariadiť, lebo závesy zdobila starodávna indická tlač zachytávajúca busty sfíng vo filigránskych špirálach. Niekdajšia syta červeň vybledla, nadobudla neurčitý ružovkastý odtieň, ktorý hral do oranžova. Závesy na oboch oknách dopĺňala posteľná prikrývka, ktorá po sporadickom čistení takisto vyšedivela. Vyblednutý purpur získal jemný nádych ranného úsvitu, čo

pôsobilo rafinovaným dojmom. Pôvodná posteľ bola zrejme v takom chatrnom stave, že ju radšej nahradili inou, ktorú premiestnili z vedľajšej miestnosti, nízkou a masívnou, širočiznou empírovou posteľou z mahagónového dreva obíjaného medou so štyrmi rohovými stĺpmi ozdobenými bustami podobných sfíng ako na závesoch. Harmonizoval s ňou aj zvyšný nábytok; stĺpová almara s plnými dverami, okovaná komoda s bielou mramorovou doskou, monumentálne otáčavé toaletné zrkadlo, vysoká stolička s vystuženými nohami, sedadlá so zaoblenými operadlami v tvare lýry. Len prikrývka na nohy, ušitá z hodvábanej sukne z čias Louisa XV., spetrovala majestátnu posteľ, ktorá v strede pridržovala čalúnenú stenu oproti oblokom; hŕba vankúšov zmäkčovala tvrdú stoličku s vysokým operadlom, kým dve police a stôl prikrytý kvetovaným pretkávaným obrusom zo starého hodvábu, objaveným naspodku v skrini, dopĺňali celé zariadenie miestnosti.

Clotilde si konečne natiahla pančuchy, obliekla župan z bieleho piketu, obula sivé plátenné papučky a zamierila do budóaru, zadnej miestnosti s umyvárnou, obrátenej k druhému priečeliu. Dala ho vytapetovať drsným grádlom s modrými pásikmi a zariadiť dvoma nalakovanými skriňami a stoličkami z jedľového dreva. A jednako z neho sálala prirodzená jemná koketéria typická pre ženu, ktorá v nej vzklíčila a rástla zároveň s krásou. V kedysi zanovitom dievčati s chlapčenskými spôsobmi, čo sa ešte občas predralo na povrch, už prevládala oddanosť, nežnosť, láskyplnosť milujúcej bytosti. Popravde vyrastala nikým nespútaná, učila sa len čítať a písať, potom si dopriala pomerne obsiahle vzdelanie v rámci pomoci svojmu strýkovi. Nedohodli si však nijaký konkrétny plán, akurát ju vášnivo zaujala biológia, ktorá jej všetko prezradila o mužovi a žene. Uchovala si panenskú cudnosť chránenú ako vzácny plod, ktorého sa nedotkla cudzia ruka, nepochybne aj vďaka ne-

poznanej a kresťansky chápanej láske, hlbokému ženskému citu, ktorý dostala do vienka ako bytosť predurčená na bezvýhradnú oddanosť milovanému mužovi.

Umyla sa pod prúdom osviežujúcej vody, prečesala si vlasy a vzápätí podľahla netrpezlivosti, nečujne otvorila dvere, potichučky vyšla z izby a odhodlala sa prejsť po špičkách do priestranného salóna. Okenice boli síce ešte zatvorené, ale videla dosť jasne, aby nevrážala do nábytku. Zastala na druhom konci pred dverami doktorovej izby, naklonila sa dopredu a zadržala dych. Ktovie, či už vstal? Čo asi robí? Zreteľne počula kroky, zrejme sa obliekal. Jakživ nevčkročila do tej izby, kde sa rád ukrýval pred zrakmi a niečo porábal; ostávala pred ňou uzavretá ako svätostánok. Opanovala ju úzkosť, čo by sa stalo, keby otvoril dvere a pristihol ju za nimi; strach prerastal do obrovského zmätku, búriacej sa hrdosti a túžby prejaviť mu oddanosť. Na okamih sa jej tak silno zažiadalo s ním zmieriť, div nezaklopala. Len čo sa však kroky priblížili, v panike sa rozbehla preč.

Až do ôsmej sa Clotilde triasla od nedočkavosti. Každú chvíľu pozerala na hodiny stojace na rímse kozuba vo svojej izbe, empírové hodiny so stĺpikom z pozláteného bronzu, spoza ktorého sa usmieval Amor a sledoval pomaly plynúci Čas. O ôsmej ráno zvyčajne schádzala do jedálne na spoločné raňajky s doktorom. Medzitým sa pedantne upravila, učesala, obula, obliekla si biele plátenné šaty s červenými bodkami. Keď zistila, že ešte musí nejako prečkať štvrtú hodinu, posadila sa a začala si našívať čipkovanú aplikáciu, imitáciu chantilly na pracovný plášť, dlhý čierny plášť, ktorý nepovažovala za dostatočne ženský. Len čo hodiny odbili osem, pustila prácu z rúk a rezko zišla dolu.

– Dnes budete raňajkovať sama, – pokojne jej oznámila Martine v jedálni.

– Ako to?

– Monsieur na mňa zavolať, aby som mu priniesla vajce hore, nuž som mu ho podala cez odchýlené dvere. Už je pri svojom mažiari a filtri. Akiste ho pred obedom neuvidíme.

Clotilde zbledla a ledva sa ovládla. Postojačky vypila mlieko, vzala si žemfu a vošla za slúžkou do kuchyne. Na prízemí sa okrem jedálne a kuchyne nachádzal už len nepoužívaný salón, ktorý slúžil ako skladisko zásob zemiakov. Kedysi tam mal doktor ordináciu, v ktorej prijímal pacientov, ale už dávno vyniesli stôl a kreslo do jeho izby. Z kuchyne sa ešte vchádzalo do malej kutice, kde bývala stará slúžka, do izbičky žiariacej čistotou, v ktorej stála komoda z orechového dreva a jednoduché lôžko lemované bielou plentou.

– Myslíš, že sa pustil do výroby svojho moku? – spýtala sa Clotilde.

– Namojveru! To bude ono! Dobré viete, že zabúda na jedlo, keď ho to pochyť.

Namrzená dievčina sa zmohla len na tlmený povzdych.

– Ach, božemôj! Ach, božemôj!

A kým jej Martine šla upratať izbu, vzala si z vešiaka v predsieni slnečník a vyšla von s úmyslom zjesť žemfu na čerstvom vzduchu, nevediac, ako inak využiť dopoludňajší čas.

Ubehlo už takmer sedemnášť rokov, odkedy sa doktor Pascal rozhodol presťahovať z domu vo Ville neuve a kúpil za dvadsaťtisíc frankov Souleiadu. Túžil sa utiahnuť do ústrania a zároveň dožiť viac priestoru i radosti dievčatku, ktoré mu vtedy poslal brat z Paríža. Niekdajšia rozľahlá usadlosť Souleiade sa rozprestierala neďaleko mestskej brány na náhornej planine nad rovinou; rozloha jej pozemku sa znížila najmenej o dva hektáre v dôsledku niekoľkých po sebe nasledujúcich predajov, nehovoriac o stavbe železničnej trate, ktorá zaberala zvyšnú ornú pôdu. Polovicu obydľia zničil požiar, zachoval sa iba jeden z dvoch traktov budovy,

štvorcové krídlo, štvorkostra, ako sa vravievalo v Provence, s piatimi oblokmi na priechelí, zastrešené masívnymi ružovými škridlami. Doktor ho kúpil aj so zariadením, akurát dal opraviť a spevniť murovanú ohradu, aby si zabezpečil súkromie.

Clotilde spravidla zbožňovala samotu, neveľkú oázu, ktorú mohla obísť za desať minút a ktorá si z pôvodnej rozľahlosti uchovala zopár zastrčených kútov. V to ráno v nej však driemal udúšaný hnev. Chvíľu sa prechádzala po terase, ktorú z oboch strán korunovali storočné cypusy, dve kolosálne tmavé sviece badateľné zo vzdialenosti troch míľ. Vrch sa zvažoval až k železnici, múriky z neopracovaného kameňa zadržovali pôdu červenozem, kde vyschli aj posledné viniče; na rozložitom stupňovitom teréne už rástli iba zakrpatené olivovníky a mandľovníky so zošúvereným lístím. Začínala sálať umárajúca horúčava; sledovala jašteričky, ktoré mizli v štrbinách medzi dlaždicami a v hustých krovinách kaparovníkov.

Potom prešla ovocným sadom okolo zeleninovej záhrady, ktorú Martine zaľato udržiavala napriek pribúdajúcemu veku, kým záhradníka najímala na najťažšie práce nanajvýš dva razy týždenne, a akoby ju omrzela výhľad na šíry obzor, zamierila doprava do borovicového lesíka, pozostatku majestátnych borovíc, ktoré kedysi dominovali celej náhornej roviny. Ani medzi stromami sa však necítila vo svojej koži; suché ihličie jej praskalo pod nohami, ihličnany navodzovali dusnú atmosféru. Náhlila sa k murovanej ohrade, minula vstupnú bránu, ktorá viedla na Chemin des Fenouilleres, vzdialenú asi päť minút od prvých domov v Plassans, konečne sa ocitla na holej roviny, štyridsaťmetrovom priestranstve, ktoré svedčilo o niekdajšej rozlohe usadlosti, na kruhovej ploche vydláždenej okruhliakmi ako za čias starovekých Rimanov, v podobe rozľahlej terasy prerastenej suchými chumáčmi trávy ponášajúcimi sa na zlatistú pokrývku, ele-

gantný vlnený koberec. Ach, aké huncútstva tam kedysi postvárala, preháňala sa hore-dolu, váľala od radosti, celé hodiny si hovel v tráve, horeznačky, keď vychádzali hviezdy na oblohe, čo nemala konca-kraja.

Rozprestrela slnečník a odmeraným krokom sa pustila naprieč rovinou. Ocitla sa naľavo od terasy, ukončila okružnú prechádzku po usadlosti. Zašla za dom ku skupine rozložitých platanov, ktoré úkosom vrhali tmavý tieň. Odtiaľ mala výhľad na obe okná doktorovej izby. Uprela zrak nahor v nádeji, že ho konečne uvidí, inak by sa ani neunúvala do tých končín. Zistila, že sú zatvorené a cítila sa dotknutá, ako keď ju drvil pohľadom. Až vtedy si uvedomila, že stále drží v ruke žemľu, ktorú zabudla zjesť; utiahla sa pod stromy a nedočkavo do nej zahryzla zdravými bielymi zubami.

Bolo to čarovné zákutie, starodávna platanová šachovnica, ktorá pripomínala niekdajšiu nádheru Souleiadu. Pod obrovité stromy s mohutnými kmeňmi ledva prenikalo svetlo, na štvorcovej ploche prevládala hustá zeleň a príjemný chladok, ktorý osviežoval v letných horúčavách. Kedysi tvorila súčasť francúzskeho parku, z ktorého ostal už iba živý plot z krušpánu vždyzeleného, buxusu, čo sa poľahky prispôbil tienistému miestu a rozrástol do výšky ako záhradné kry. A pokladom osviežujúceho malebného kúta bola fontána, obyčajná olovená rúrka zaliata v stĺpe, odkiaľ neprestajne, dokonca aj za dlhotrvajúceho sucha, vytekal prameň vody, hrubý ako malíček, ústiaci do veľkej nádrže obrastenej machom, čo sa čistila raz za tri-štyri roky. Souleiade neprichádzala o drahocenné žriedlo, ani keď vyschli všetky okolité studne; akiste ho chránili mohutné stáročné platan. Neutíchajúca studnička s rovnomerným tokom zurčala vo dne v noci, odpradáva si krištáľovým hlasom nôtila tú istú životodarnú pesničku.

Clotilde sa chvíľu obšmietala okolo krušpánu, ktorý jej siahal po plecيا, potom si odbehla do domu po výšivku a usadila sa za kamenný stôl pri fontáne. Navôkol sa nachádzali záhradné stoličky, aby si mohli v pokoji posediť pri káve. Dievčina predstierala, že ju pohltila práca a ani jej nezide na um sledovať, čo sa deje za oblokmi. A predsa kedy-tedy mihla očami pomedzi kmene stromov kýženým smerom k vydláždenej rovine, ktorú slnko spaľovalo žeravými lúčmi a premieňalo na vyhňu. Popravde jej zrak spod dlhých mihalníc zakaždým zablúdil k doktorovým oblokom. Neprebleskol za nimi ani tieň. Premkol ju trpký smútok, že ju nechal napospas osudu a opovržlivosťou neprávom trestá za nerozumenie z predchádzajúceho dňa. Nedbal, že sotva ráno vstala, horela túžbou hneď a zaraz sa pomeriť. Ak sa neponáhľal zahodiť spor za hlavu, ak mu nezáležalo na dobrých vzťahoch, zrejme ju nemá rád. V myšlienkach sa vrátila k súboju a mimovoľne zachmúrila, opäť odhodlaná neustúpiť ani o piadť.

Okolo jedenástej pred obedom si k nej prisadla Martine s vlnenou pančuchou, ktorú plietla aj idúcky, keď ju práve nezamestnávali domáce práce.

– Predstavte si, že sa ešte vždy schováva hore ako vlk a vyrába tú čudnú medecínu.

Clotilde pokrčila plecami, ani neodtrhla zrak od výšivky.

– A musím vám, mademoiselle, zopakovať, čo sa povráva. Madame Félicité včera nepreháňala, keď hovorila, že si treba dať pozor... Ľudia mi vmietli do tváre, tak ako to poviem vám, že poslal na onen svet starého Boutina. Možno si pamätáte na toho úbožiaka, ktorý obišiel zle-nedobre, keď odkvácol na ceste.

Zavládlo ticho. Keď slúžka videla, že dievčina sa ešte väčšmi zamračila, pokračovala ďalej, len tak kmitajúc ihlicami.

– Ja sa v takých veciach síce nevyznám, ale hnevá ma, čo porába... Vy, mademoiselle, schvaľujete jeho kuchyňu?

Clotilde prudko zdvihla hlavu, už nevládala zadržať príval
zlosti, čo ňou zalomcovala.

– Počúvaj, nerozumiem ani nechcem rozumieť jeho aktivite
väčšmi než ty, ale verím, že sa rúti do zbytočných problémov...
Nemá nás rád...

– Ó, áno, mademoiselle, má nás rád!

– Nie, aspoň nie tak ako my jeho! Keby nás mal rád, trávil
by čas s nami a nestrácal ho hore, neobetoval by dušu, svoje
a naše šťastie na záchranu celého sveta!

Ženy sa na seba zahľadeli očami planúcimi láskou, v zreni-
ciach im blysla zloba a žiarlivosť. Odmlčali sa a opäť sústredili
na prácu v príjemnom chládku.

Medzitým doktor Pascal pokojne a činorodo pracoval v hor-
nej izbe. Po návrate z Paríža zo desať rokov vykonával prax
lekára, v podstate dovtedy, kým sa neutiahol do Souleiadu. Za-
robil niekoľko stoviek tisíc frankov, ktoré rozumne investoval,
a spokojný s výsledkom sa konečne vrhol do vytúženého štúdia,
ponechajúc si len úzku klientelu priateľov, pričom jakživ neod-
mietol zájsť k lôžku dajakého pacienta, ktorému spravidla ne-
poslal účet. Keď mu náhodou vnútili peniaze, vkladal ich do
zásuvky sekretára; zárobok vnímal ako vreckové na svoje po-
kusy a vrtochy, keďže poberal rentu, ktorá mu úplne postačo-
vala. Neprikladal význam povesti čudáctva, čo si vyslúžil za
svoje správanie, cítil sa šťastný len v procese výskumu objektu,
ktorý ho priťahoval. Mnohých prekvapovalo, že vedec obdarený
výnimočným tvorivým géniom, i keď poznačeným pribujnou
fantáziou, zotráva v Plassans, v takom zapadákovke, ktorý mu
zaiste nemôže poskytnúť nevyhnutné prostriedky na odborný
rast. Navonok nepochopiteľné počínanie však vysvetľoval
najmä pohodlím, ktoré našiel, v prvom rade mu záležalo na po-
kojnom ústraní a na vyhovujúcej živnej pôde na nepretržité